

Näitusel on esitatud Eesti muuseumidest ja arhiividest leitud ülesvõtted Torupilli Jussist, lisaks mõned kavalehed, kirjad ja noodid.

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum
Eesti Rahvusarhiiv
Hiiumaa Muuseum
Eesti Rahva Muuseum
Dan Lukase erakogu

Hiiumaa
Muinsuskaitse Selts

recado media

EESTI KULTUURKAPITAL

Eesti Teatri- ja
Muusikamuuseum

RAHVUSARHIIV
THE NATIONAL ARCHIVES OF ESTONIA

Näituse korraldaja Hiiumaa Muinsuskaitse Selts
Projektijuht Dan Lukas
Koostaja Aivar Viidik
Arvutitöö Mart Mõniste
Trükk Recado Meedia

Täname Ott Lambingut

Torupilli Juss -

Hiiumaa kuulsaim rahvapillimees

Hiiumaa Muinsuskaitse Seltsi korraldatud
FOTONÄITUS

Kärdla Kultuurikeskuse sammassaalis
19. aprill – 1. juuni 2016

Torupilli Juss, kodanikunimega **Juhan Maaker** sündis 14. märtsil (uue kalendri järgi 26. märtsil) 1845 Hiiumaal Emmaste kihelkonnas Muda külas Liso ja Andrus Maakeri peres teise lapsena. Peres oli veel vanem õde Ingel, hilisema nimega Seppel (1838–1867) ja noorem vend Priidu Maaker (1858–1926).

Nagu toona loomulik ja kombeks oli, pidas ka Jussi pere põldu. Lisaks sellele oli Jussil kahe- mastiline purjekas „Viidemann”, millega ta kuni Esimese maailmasõjani 1914. aastal põhiliselt Tallinna rahvale küttepuid vedas.

Torupillimäng ei olnud Jussil esikohal kuni viimase elukümnendini. Siiski oli see pill talle olnud elu aeg hingelähedane.

Juss alustas torupillimänguga umbes 10 aastast. Seda pilli õpetas talle vana Valgu kõrtnik Peet Maripuu, kes „oli võinud puhuda lugusid pulma algusest kuni lõpuni“. Tema naine Kreet pidanud pulmades aga supimoori ehk peakoka ametit ja nii nad rännanudki ühest pulmast teise.

Jussi tee kuulsusele sai alguse pärast tütre Anni ja abikaasa Liso surma, mille järel andis Juss oma põllud ja hooned sugulasele Maarja Mikelseinile, saades vastu prii ülalpidamise elu lõpuni.

Nii algas 76 aastast Jussi uus elu, mille ta pühendas täielikult torupilli mängimisele ja rahva ees esinemistele.

Jussi esimene suur avalik esinemine toimus 1922. aastal. Just siis tegi Eesti Rahva Muuseumi Tallinna osakonnas töötanud August Pulst ettepaneku korraldada muuseumi igaastane pidu esinduslikus Estonia kontserdisaalis koos rahvaliku eeskavaga. Nii toimuski 8. aprillil 1922 Estonias suur „Muuseumi pidu“, mille kavalehel oli esinejate hulgas ka 77-aastane „Torupilli Juhan Hiiumaalt“. Kusjuures sellises saalis ja nii suure rahva ees ei olnud ta veel kunagi esinenud.

Selle ülesastumisega sai Jussi tee kuulsusele tõelise hoo sisse. August Pulst kirjeldab: „Kui siis järg tema kätte jõudis ja ta oma pillil „Teemarsiga“ lavale marssis, siis ei olnud aplausidel tulvil täiskiilutud saali ees enam lõppu. Otse marru mindi.“

Nagu sellest kirjeldusest aru saada, õnnestus Jussil esimene esinemine hiilgavalt. Ja nagu tunnistas August Pulst: „Juss lõi läbi. Tema populaarsus ja kuulsus hakkas järsku tõusma. Torupillil seisis ees võidutee.“

Võidutee ootas tõesti nii torupilli kui ka Jussi. Järgneva seitsme aasta jooksul osales Juss kuuel rahvamuusikute ringreisil, esinedes 103 saalis 206 kontserdil ja koguni 52 505 inimesele.

Kuid Jussi populaarsus ei olnud suur mitte ainult kontserdisaalides. Teda jagus ka mitmele poole mujale. Jussi lugusid sai kuulata nii raadiost kui grammofoniplaadidelt. Samuti ehtis tema kuju paberrossikarpe. Tänu August Pulsti organiseerimisele tehti Eesti rahva muuseumi tellimusel Jussist ka kipsist büst, mille puhul teda tema enda sõnul „jipski“ sisse asetatud. Praegu on see tuntud skulptori Ferdinand Sannamehe tehtud büst hoiul Teatri- ja Muusikamuuseumis.

Lisaks jõudis Juss üles astuda ka kinolinal. 1924. aastal valminud ja Konstantin Märskä filmitud rahvusromantilises draamas „Mineviku varjud“, mis rääkis muistsete eestlaste elust ja võitlusest ordurüütlitega, lõi teiste hulgas kaasa ka Torupilli Juss „mängides kivil, tehes hüppeid ning liigutusi, mis temale nii omased“. Kahjuks

on see Eesti esimene täispikk mängufilm hävinud ning Jussi roll selles säilib vaid kirjeldustes.

Nii, nagu esimene, toimus ka Jussi viimane suurem esinemine Estonia kontserdisaalis. See leidis aset 1929. aastal seoses 1. mai vastuvõtuga. Talv tundub sel aastal karm ja kevad hiline olevat, sest kirjelduse järgi saabus Juss Heltermaalt Tallinnasse jäälõhkujaga, mille ülesandeks olnud „laevateed jääst läbi lõhkuda“. Sellest hoolimata nimetanud Juss seda merereisi „kuninga sõiduks“.

Kui Pulst teda kontserdilt koju saatis, ütles Juss heatujuliselt: „Kui jelle pidu teete, teatage ikke mulle ka, tulen eameelega!“

Seepärast ütles August Pulst pärast Jussi surma: „Elurõõm aga on igale inimesele sama vajalik, nagu elustav päike meie viljapõldudele ja aianditele. Torupilli Juss on oma eluülesande selles osas ausasti täitnud. Mälestus temast jääb püsiv ja hea.“

Torupilli Juss suri oma kodus 21. septembril 1930.

Aivar Viidik

